SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:455

av Boriana Åberg (M)

Översyn av nämndemannasystemet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över nämndemannasystemet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Ett oberoende domstolsväsende är en av grundpelarna i ett demokratiskt samhälle. I Sverige har vi ett system där nämndemän tillsammans med juristdomare avgör mål och ärenden i domstolarna. Syftet med nämndemannasystemet är att vanliga människors rättsuppfattning ska speglas i domstolarnas bedömningar.

För att säkerställa allmänhetens förtroende för systemet har kraven på nämndemännens lämplighet successivt skärpts. Sedan 2014 har reglerna blivit strängare och domstolarna har möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret.

Även om nämndemän nomineras av politiska partier är uppdraget i grunden opolitiskt. Det innebär att nämndemän inte ska låta personliga värderingar eller politiska åsikter påverka deras ställningstaganden i domstolen. Så ser det dock inte alltid ut i praktiken. Det visar att det finns behov av en bättre rekryteringsprocess, mer omfattande utbildning och bättre kontroller.

En viktig del i detta är utbildningen. Den introduktionsutbildning som nämndemän i dag genomgår under en halv dag bör förlängas så att de blir bättre förberedda för

uppdraget och får lättare att föra kvalificerade resonemang tillsammans med juristdomaren. Därutöver behövs fler återkommande fort- och repetitionsutbildningar.

Samtidigt bör villkoren för nämndemännen ses över. Ersättningen är låg och tjänstgöringens omfattning gör det svårt att kombinera uppdraget med ett vanligt förvärvsarbete. Om nämndemannauppdraget även i framtiden ska attrahera personer med olika erfarenheter och bakgrund måste förutsättningarna vara rimliga.

För att hålla kostnaderna under kontroll skulle nämndemän kunna undantas från vissa enklare mål. Exempelvis skulle mål om ringa stöld, ringa narkotikabrott, mindre trafikförseelser och andra brott där fängelse inte ingår i straffskalan kunna avgöras av en ensam domare. På så sätt kan resurserna koncentreras till de mål där nämndemännens medverkan tillför störst värde.

Nämndemannasystemet är en viktig del av den svenska rättstraditionen, men det är inte självklart att ett system som utformades för decennier sedan är optimalt idag. Regeringen bör därför se över nämndemannasystemet i sin helhet med målet att säkerställa ett fortsatt högt förtroende för domstolarnas arbete.

Boriana Åberg (M)